

Η ανάληψη διδασκαλίας στην Α΄ τάξη από γυναίκες εκπαιδευτικούς. Επιλογή ή συμμόρφωση;*

Μαρία Αναγνωστοπούλου,
Ιωάννα Αρβανίτη,
Ευαγγελία Κανταρτζή**

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη θεωρία του ρόλου των δύο φύλων, παρατηρούνται διαφορές ως προς τις νοητικές δομές, τις δραστηριότητες και γενικότερα την προσωπικότητα, μεταξύ αντρών και γυναικών¹. Οι γυναίκες, για παράδειγμα, αναμένεται να είναι εκδηλωτικές, ευαίσθητες και υποχωρητικές κατά τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις, σε αντίθεση με τους άντρες, για τους οποίους είναι αποδεκτή η επιθετική και κυριαρχική συμπεριφορά².

Η διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των δύο φύλων μπορεί να γίνει εμφανής στη σχολική τάξη, στους άντρες και στις γυναίκες εκπαιδευτικούς, εφόσον αυτοί έχουν αφομοιώσει τα στερεότυπα του ρόλου τους³, όπως διαπιστώνεται από ορισμένες έρευνες. Το θερμό στυλ εκτιμάται ότι είναι αποτελεσματικό για τις γυναίκες κατά την επαφή τους με τα παιδιά, ενώ για τους άντρες το θερμό στυλ αποδίδει κυρίως στις σχέσεις τους με τις μαθήτριες, γενικότερα όμως αυτοί γίνονται δημοφιλείς κρατώντας τις αποστάσεις και

* Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας, Αλεξανδρούπολη 28, 29 και 30 Μαΐου 2004, Θεσσαλονίκη: Εκδ. Κυριακίδη, σσ. 171-179.

** Σχολικοί Σύμβουλοι Α/θμιας Εκ/σης Ανατ. Θεσ/νικης

¹ Πρβλ. Carrigan, T. / Connell, B. / Lee, J., «The sex role framework and the sociology of masculinity», στο: Weiner, G. / Arnot, M. (eds.), *Gender under scrutiny: New inquiries in Education*, New York, Open University, 1987, pp. 37-49, Hartnett, O., «Sex role stereotyping at work», στο: Chetwynd, J. / Hartnett, O. (eds.), *The sex role system, Psychological perspectives*, London, Routledge & Kegan Paul, 1982, pp. 76-93, Κανταρτζή, Ε., *Η εικόνα της γυναίκας, Διαχρονική έρευνα των αναγνωστικών βιβλίων του Δημοτικού Σχολείου*, Θεσ/νικη, εκδ. Κυριακίδη, 1991, σελ. 15.

² Πρβλ. Richmond, V. / McCroskey, J. / Payne, S., *Nonverbal behavior in interpersonal relations*, New Jersey, Prentice Hall, 1991, p. 155, Παπαδάκη-Μιχαηλίδη, Ε., *Η σιωπηλή γλώσσα των συναισθημάτων*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998, σσ. 152-158. Οι τάσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν και από σχετικές έρευνες. Πρβλ. Eakins, B. / Eakins, R., *Sex differences in human communication*, Boston, Houghton Mifflin, 1978, p. 141, Mehrabian, A., *Silent messages: Implicit communication of emotions and attitudes*, California, Wadsworth, 1981, p. 52.

³ Πρβλ. Κανταρτζή, Ε., *Τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού Σχολείου*, Θεσ/νικη, εκδ. Κυριακίδη, 2003, σελ. 69, Κανταρτζή, Ε., «Αγόρια και κορίτσια στο σχολείο: Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των δύο φύλων», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 88, 1996, σσ. 39-48, Sadker, M. / Sadker, D., «Sexism in the classroom: from grade school to graduate school», στο: *Phi Delta Kappa*, 67 (7), 1986, pp. 512-515.

διατηρώντας ένα είδος εξουσίας⁴. Ως προς το θέμα της πειθαρχίας, υπάρχει η άποψη ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί δυσκολεύονται να επιβληθούν στους μαθητές, σε αντίθεση με τους άντρες συναδέλφους τους⁵, θεωρούν μάλιστα την υπακοή ως ιδιαίτερο προτέρημα των μαθητών, ενώ οι άντρες εκθειάζουν την καθαριότητα και την τάξη⁶.

Κατά τον H. Friedman, οι γυναίκες είναι πιο εκδηλωτικές και εκφραστικότερες από τους άντρες⁷, ιδιότητες που τις κάνουν προσφιλείς στους μικρούς μαθητές. Οι Α. Φρειδερίκου / Φ. Φολερού επισημαίνουν ότι υπάρχει μια κοινόχρηστη αντίληψη που αποδίδει μητρικά στοιχεία στο ρόλο της δασκάλας από τη μια πλευρά και από την άλλη οι ίδιες οι δασκάλες θεωρούν ότι είναι καταλληλότερες από τους άντρες συναδέλφους τους για τις τάξεις με τα μικρότερα παιδιά⁸. Στην έρευνα της Τ. Σαββίδου, ιδιαίτερα οι άντρες εκπαιδευτικοί του δείγματος θεωρούν ότι είναι ικανότεροι να διδάξουν τις μεγαλύτερες τάξεις, ενώ οι δασκάλες είναι πιο ευαίσθητες και μπορούν να «νταντεύουν» καλύτερα τα μικρότερα παιδιά⁹.

Οι έρευνες δείχνουν ακόμα ότι οι γυναίκες πλειοψηφούν στις μικρές τάξεις. Ο προσανατολισμός των γυναικών στις μικρές τάξεις είναι συνήθως δική τους επιλογή. Ως αιτιολόγηση προβάλλεται κυρίως ότι οι γυναίκες είναι, λόγω της φύσης τους, πιο κοντά στα μικρά παιδιά και ότι οι άντρες δε γνωρίζουν καλά την ψυχολογία των παιδιών αυτής της ηλικίας. Άλλος λόγος είναι ότι δε χρειάζεται πολύς χρόνος προετοιμασίας των μαθημάτων στο σπίτι¹⁰.

⁴ Πρβλ. τα ερευνητικά πορίσματα στο McKeachie, W. / Lin, Y., «Sex differences in student response to college teachers, teacher warmth and teacher sex», *American Educational Research Journal*, v. 8, 1971, p. 222.

⁵ Πρβλ. Wolpe, A., *Within school walls. The role of discipline, sexuality and the curriculum*, London, Routledge, 1988, p. 123. Βλ. σχετικά και δεδομένα ερευνών στο Δημητριάδου, Κ., *Με ποια κριτήρια επιλέγει ο Έλληνας εκπαιδευτικός το επάγγελμά του*, Θεσ/νικη, εκδ. Κυριακίδη, 1982, σελ. 105 και Merrett, F. / Wheldall, K., «How do teachers learn to manage classroom behavior?», *Educational Studies*, v. 19, n. 1, 1993, p. 103.

⁶ Βλ. σχετικά ερευνητικά πορίσματα στο Φρειδερίκου, Α. / Φολερού-Τσερούλη, Φ., *Οι δάσκαλοι του Δημοτικού Σχολείου*, Αθήνα, εκδ. Ύψιλον, 1991, σελ. 115.

⁷ Πρβλ. Friedman, H., «The concept of skill in nonverbal communication: Implications for understanding social interaction», στο: Rosenthal, R. (ed.), *Skill in nonverbal communication: Individual differences*, Cambridge, MA, Gunn & Hain, 1979, p. 20.

⁸ Πρβλ. Φρειδερίκου, Α. / Φολερού-Τσερούλη, Φ., *Οι δάσκαλοι του Δημοτικού Σχολείου*, ό.π., σελ. 115.

⁹ Πρβλ. Σαββίδου, Τ., *Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη διαφοροποίηση των δύο φύλων*, Ρόδος, 1996.

¹⁰ Πρβλ. Σταυρίδου, Ε. / Σολομωνίδου, Χ. / Σαχνίδου, Ν., «Συγκλίσεις και αποκλίσεις στις απόψεις ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία και μάθηση των Φυσικών Επιστημών στο Δημοτικό Σχολείο», *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τ. 29, 1999, σσ. 169-190, Βαρνάβα-Σκούρα, Ε., «Θέματα φύλου και αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών για τη δουλειά τους», στο: Δελιγιάννη, Β. / Ζιώγου, Σ. (επιμ.), *Φύλο και σχολική πράξη*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 1997, σελ. 92, Ασλανίδου, Α. / Εξηζίδου, Α., «Η μη αξιοποίηση του γυναικείου δυναμικού στην Α/μια Εκπαίδευση», στο *Πρακτικά ημερίδων εκπαιδευτικής έρευνας*, Διδασκαλείο «Δημήτρης Γληνός» του Α.Π.Θ., Θεσ/νικη, 2000, σελ. 73.

Αφετηρία, στόχος και υποθέσεις της έρευνας

Τα αναφερόμενα θεωρητικά δεδομένα, καθώς και η διαπίστωση ότι στις Εκπαιδευτικές Περιφέρειες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσ/νικης 7^{ης}, 9^{ης} και 14^{ης}, όπου υπηρετούμε ως Σχολικοί Σύμβουλοι, διδάσκουν κατά πλειοψηφία γυναίκες εκπαιδευτικοί στην Α΄ τάξη, δημιούργησαν προβληματισμό, ο οποίος έδωσε το έναυσμα για την παρούσα έρευνα. Πριν προχωρήσουμε στο σχεδιασμό της, διερευνήσαμε την ποσοστιαία σύνθεση αντρών και γυναικών εκπαιδευτικών.

Όπως διαπιστώσαμε, το ποσοστό των εκπαιδευτικών που έχουν αναλάβει διδακτικό έργο στις Περιφέρειές μας είναι: γυναίκες 364 (ποσοστό 63,3%) και άντρες 211 (ποσοστό 36,7%). Στο σύνολο των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στην Α΄ τάξη οι γυναίκες είναι 65 (ποσοστό 87,8%) και οι άντρες 9 (ποσοστό 12,2%). Παρατηρείται επομένως μια αύξηση του ποσοστού των γυναικών που διδάσκουν στην Α΄ τάξη κατά 24,5 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με το ποσοστό των γυναικών που έχουν αναλάβει διδακτικό έργο.

Τα δεδομένα αυτά προσδιόρισαν και το στόχο της παρούσας έρευνας, που είναι, να διερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους μεγάλος αριθμός γυναικών διδάσκει στην Α΄ τάξη.

Οι **θεματικές κατηγορίες** που συμπεριλαμβάνονται στο ερευνητικό μας πλαίσιο, οι οποίες αποτελούν και τις ερευνητικές μας υποθέσεις, είναι οι εξής:

α) *Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί επιλέγουν την Α΄ τάξη, επειδή οι ίδιες το επιθυμούν.*

β) *Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί πιέζονται από το Διευθυντή και από το σύλλογο διδασκόντων να αναλάβουν την Α΄ τάξη.*

γ) *Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν την Α΄ τάξη για διαλλακτικούς λόγους, επειδή κανείς/μιά άλλος/η συνάδελφος/ισσα δεν επιθυμεί να διδάξει σ΄ αυτή.*

Τα ερευνητικά δεδομένα αναμένεται να δώσουν απαντήσεις και να αιτιολογήσουν τις παραπάνω εκδοχές.

Μεθοδολογία

Με βάση τη φύση και το στόχο της έρευνας, επιλέχθηκε, ως το πιο ενδεδειγμένο ερευνητικό εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων, η ημι-δομημένη συνέντευξη, καθότι είναι σε θέση να διερευνήσει εις βάθος τις απόψεις μικρού αριθμού Υποκειμένων¹¹.

Το δείγμα της έρευνας απετέλεσαν όλες οι γυναίκες εκπαιδευτικοί (65 τον αριθμό), οι οποίες διδάσκουν στις Α΄ τάξεις των Δημοτικών Σχολείων των Εκπαιδευτικών Περιφερειών 7^{ης}, 9^{ης}, 14^{ης}. Δεδομένου ότι το δείγμα αφορά μικρό αριθμό εκπαιδευτικών δε θα είναι δυνατόν να προβούμε σε γενικεύσεις. Τα

¹¹ Πρβλ. Kvale, S., *Interviews*. London, Sage, 1996, Βάμβουκα, Μ., *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης, 1998, σσ. 229-244, Φίλια, Β., (επιμ.), *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 2000, σσ. 131-215, Cohen, L. / Manion, L., *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, (μτφρ. Μητροπούλου, Χ. / Φιλοπούλου, Μ.), Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο, 1994, σσ. 373-410.

στοιχεία όμως που θα προκύψουν ελπίζουμε να αποτελέσουν ερέθισμα για μια μεγαλύτερης εμβέλειας έρευνα.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2004 στα αντίστοιχα σχολεία. Κατά τη διαδικασία της συνέντευξης, ζητούσαμε από τα Υποκείμενα να τοποθετηθούν στη μια από τις τρεις θεματικές κατηγορίες της έρευνάς μας και στη συνέχεια να παρακινούσαμε να εκφράσουν ελεύθερα τους λόγους που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη κατηγορία. Από τις απαντήσεις κάθε Υποκειμένου λάβαμε υπόψη τις τρεις πρώτες, στις οποίες αποδώσαμε την ίδια σημασιολογική βαρύτητα. Οι απαντήσεις, 126 συνολικά, κωδικοποιήθηκαν, με βάση τη συγγένειά τους ως προς το περιεχόμενο και στη συνέχεια έγινε η κωδικογράφηση και η καταχώρηση των δεδομένων στο πρόγραμμα στατιστικού λογισμικού SPSS. Η στατιστική επεξεργασία περιλαμβάνει την ανάλυση των συχνοτήτων των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών, καθώς και τις συσχετίσεις των ανεξάρτητων με τις εξαρτημένες μεταβλητές.

Ανάλυση των δεδομένων

Από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων προέκυψαν τα εξής:

1. Δημογραφικά στοιχεία των Υποκειμένων: Τα χρόνια υπηρεσίας των περισσότερων εκπαιδευτικών του δείγματος κυμαίνονται από 6 έως 20. Οι βασικές τους σπουδές είναι, στις περισσότερες εκπαιδευτικούς, το Πτυχίο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Ποσοστό 36,9% έχει κάνει άλλες σπουδές ή επιμορφώσεις. Ένα μεγάλο ποσοστό από αυτές (46,2%) έχει διδάξει στην Α' τάξη από 2 έως 5 χρόνια και ένα επίσης σημαντικό ποσοστό (30,8%) από 6 έως 9 χρόνια. Φαίνεται δηλαδή ότι οι περισσότερες έχουν διδακτική εμπειρία στην Α' τάξη. Το 72,3% του δείγματος αποτελείται από έγγαμες εκπαιδευτικούς που έχουν παιδιά, κυρίως μικρής ηλικίας (προνηπιακής έως και ηλικίας Δημοτικού Σχολείου).

2. Θεματικές κατηγορίες - θεματικές υποκατηγορίες (στις θεματικές υποκατηγορίες αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους οι εκπαιδευτικοί τοποθετήθηκαν στις τρεις θεματικές κατηγορίες) βλ. Πίν. I και Πίν. II.

A. Θεματική κατηγορία «δική μου επιλογή»: Οι περισσότερες εκπαιδευτικοί του δείγματος επέλεξαν οι ίδιες την Α' τάξη (60%).

Ο κυριότερος λόγος που προβάλλουν είναι ότι σ' αυτήν την τάξη τους δίνεται η δυνατότητα να θέσουν τις βάσεις της μάθησης και της συμπεριφοράς (28 αναφορές, 29,8%). Χαρακτηρίζουν τα παιδιά της Α' τάξης «*tabula rasa*» και δηλώνουν: «*ό,τι συμβεί στη μαθησιακή εξέλιξή τους είναι δικό μου αποτέλεσμα και ευθύνη*». Ακόμη, είναι σημαντικό γι' αυτές ότι στην Α' τάξη το αποτέλεσμα του έργου τους είναι άμεσα ορατό, πράγμα που τους προσφέρει μεγάλη ικανοποίηση. «*Είναι συγκινητικό να μαθαίνουν να γράφουν και να διαβάζουν από τα χέρια μας*». Θεωρούν μάλιστα αυτονόητο ότι θα έχουν τους ίδιους μαθητές και την επόμενη σχολική χρονιά. «*Θέλω την Α' τάξη για να τη δουλέψω τρία χρόνια για να είναι*

δικό μου δημιουργημα». Διακρίνεται εδώ μια τάση των γυναικών για υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων τους να επιδράσουν ουσιαστικά στη μάθηση και στη συμπεριφορά των μαθητών και μια ανάγκη προσωπικής τους ικανοποίησης, από το αποτέλεσμα αυτό.

Ο δεύτερος κατά σειρά λόγος για τον οποίο επιλέγουν την Α΄ τάξη είναι γιατί νομίζουν ότι, λόγω του φύλου τους, αναπτύσσουν **καλύτερες διαπροσωπικές σχέσεις με τα μικρά παιδιά** (23 αναφορές, 24,5%). *«Οι γυναίκες είναι πιο κοντά στα μικρά παιδιά. Αν σκεφτείς ότι και οι νηπιαγωγοί είναι γυναίκες. Είναι σαν τη μαμά-γιαγιά». «Επειδή θέλω να νιώθουν ζεστασιά, όπως με τη μαμά, στο σχολικό περιβάλλον».* Αναδεικνύεται λοιπόν ότι τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων είναι βαθιά ριζωμένα και στις εκπαιδευτικούς του δείγματος, οι οποίες θεωρούν ότι η διδασκαλία στις μικρές τάξεις ταιριάζει περισσότερο στις γυναίκες, καθώς ο ρόλος της δασκάλας επεκτείνεται και στο ρόλο της μητέρας.

Αξιοσημείωτο ποσοστό των αναφορών σχετίζεται με την **εμπειρία** που έχουν οι εκπαιδευτικοί στην Α΄ τάξη (15 αναφορές, 16,0%). Η εμπειρία ίσως τους δίνει αίσθημα ασφάλειας, εφόσον τις βοηθά να προγραμματίζουν με βεβαιότητα το διδακτικό τους έργο, να είναι αποδοτικές ως προς αυτό, ακόμη να προβλέπουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις όποιες δυσκολίες. Το αίσθημα ασφάλειας δικαιολογεί την απάντηση: *«Φοβάμαι την ΣΤ΄ τάξη. Δεν έχω διδάξει ποτέ».* Από τις συσχετίσεις επίσης των μεταβλητών¹² διαπιστώνεται ότι όσο αυξάνεται η εμπειρία στην Α΄ τάξη τόσο αυξάνεται και το ποσοστό των γυναικών που την επιλέγουν. Εδώ πιθανόν να αναπαράγεται ένας κύκλος, καθώς όσες γυναίκες «εξαναγκάζονται» να διδάξουν στην Α΄ τάξη, ιδίως στην αρχή της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας - όπου η έλλειψη οργανικότητας, τα λίγα χρόνια και το φύλο επηρεάζουν την κατανομή των τάξεων - όπως θα δούμε στη συνέχεια, όταν έχουν δικαίωμα επιλογής πλέον, η εμπειρία και η σιγουριά που έχουν αποκτήσει στην Α΄ τάξη συμβάλλουν ώστε να την επιλέγουν.

Σε αντίθεση με την παραπάνω περίπτωση, ορισμένες εκπαιδευτικοί αναφέρουν (7 αναφορές, 7,4%) ως λόγο επιλογής την **απόκτηση εμπειρίας** στην αντίστοιχη τάξη. *«Δίδασκα χρόνια σε μεγάλες τάξεις, ήθελα να δοκιμάσω και στην Α΄».* Τις συγκεκριμένες εκπαιδευτικούς ελκύει η εναλλαγή των τάξεων, ίσως επειδή η επί χρόνων παραμονή στην ίδια τάξη θα τους προκαλούσε ανία.

Ένας άλλος λόγος επιλογής της Α΄ τάξης είναι **το ωράριο εργασίας** καθώς ως γνωστό οι Α΄ τάξεις σχολάνε νωρίτερα από τις υπόλοιπες (9 αναφορές, 9,6%). Στις 6 από τις 9 αναφορές η επιλογή του ωραρίου σχετίζεται με την ύπαρξη μικρών παιδιών. *«Τα παιδιά μου είναι στο νηπιαγωγείο και πρέπει να προλαβαίνω για να τα μαζέδω».* *«Έχω γιο στην Α΄ τάξη και σχολάμε μαζί».* Ανάλογη είναι και η διαπίστωση από τις συσχετίσεις των μεταβλητών, ότι δηλαδή την Α΄ τάξη επιλέγουν περισσότερο οι έγγαμες γυναίκες με παιδιά και ιδιαίτερα όσες έχουν μικρά παιδιά. Μάλλον, η ευθύνη των παιδιών βαραίνει αποκλειστικά τις γυναίκες,

¹² Οι πίνακες με τις συσχετίσεις των μεταβλητών μπορούν να διαθεθούν από τις γράφουσες σε όποιον ενδιαφερόμενο.

οι οποίες οφείλουν πρώτα να είναι μητέρες και μετά εργαζόμενες, πράγμα που πιθανόν να δημιουργεί άγχος και πίεση. Ίσως γι' αυτό ένας ακόμη λόγος επιλογής της Α΄ τάξης είναι ο μειωμένος, συγκριτικά με μεγαλύτερες τάξεις, χρόνος προετοιμασίας για τη διδασκαλία των μαθημάτων (7 αναφορές, 7,4%). «Πιστεύω ότι δεν έχω πολύ δουλειά στο σπίτι. Έχω 2 μικρά παιδιά με ιδιαίτερα προβλήματα οπότε δεν έχω χρόνο». Τα **γνωστικά αντικείμενα** της Α΄ τάξης θεωρούνται **εύκολα** από τις εκπαιδευτικούς, αν και κατά την άποψή μας, απαιτείται αρκετός χρόνος προετοιμασίας, προκειμένου κάποιος εκπαιδευτικός να είναι πράγματι αποδοτικός. Οι γυναίκες του δείγματος μάλλον ή το αγνοούν, ή το παραβλέπουν.

Ορισμένες αναφορές έχουμε στην υποκατηγορία **για να έχω το παιδί μου στην τάξη** (3 αναφορές, 3,2%). Κατά την εκτίμησή μας, ο συνδυασμός των δύο ρόλων, μητέρας - δασκάλας, μπορεί να προκαλέσει σύγχυση στο παιδί και στη μητέρα - εκπαιδευτικό και να δημιουργήσει πρόβλημα στις σχέσεις τους.

Άξιο σχολιασμού είναι ότι 2 από τις 16 εκπαιδευτικούς που δεν έχουν δικά τους παιδιά, **αναπληρώνουν το μητρικό τους ρόλο** μέσω της επαφής τους με τους μικρούς μαθητές (2 αναφορές, 2,1%). «Επειδή δεν έχω δικά μου παιδιά, καλύπτω τις ανάγκες της έλλειψης μητρότητας».

Β. Θεματική κατηγορία: «Μου επιβλήθηκε». Το 21,5% αναφέρει ότι τους επιβλήθηκε η διδασκαλία της Α΄ τάξης.

Η επιβολή της Α΄ τάξης, όπως δηλώθηκε, έγινε είτε από το Διευθυντή του σχολείου είτε από το σύλλογο διδασκόντων. Συνήθως, επικρατεί ένας «άγραφος νόμος» στη Σχολική Μονάδα, σύμφωνα με τον οποίον τον πρώτο λόγο στην επιλογή τάξης έχουν όσοι έχουν οργανική θέση στο σχολείο και όσοι έχουν πολλά χρόνια υπηρεσίας. Έτσι, στην περίπτωση μας, όταν η Α΄ τάξη δεν επιλέχθηκε από άλλους εκπαιδευτικούς, επιβλήθηκε στο δείγμα μας, είτε επειδή δεν έχουν οργανική θέση (7 αναφορές, 43,7%) (και από τις συσχετίσεις των μεταβλητών προκύπτει επίσης ότι η Α΄ τάξη επιβάλλεται περισσότερο σε όσες δεν έχουν οργανική θέση) είτε επειδή έχουν λίγα χρόνια υπηρεσίας (2 αναφορές, 12,5%). Άλλοι λόγοι επιβολής της Α΄ τάξης, πάλι με τη δικαιολογία του «άγραφου νόμου», ήταν το φύλο (5 αναφορές, 31,3%), τους είπαν ότι «η Α΄ τάξη ταιριάζει περισσότερο στη γυναικεία φύση», καθώς και η αντικατάσταση συναδέλφου και η εμπειρία στην Α΄ τάξη (2 αναφορές, 12,5%).

Γ. Θεματική κατηγορία: «Διαλλακτικοί λόγοι». Το 18,5% δηλώνει ότι ανέλαβε την Α΄ τάξη για διαλλακτικούς λόγους.

Ο σημαντικότερος λόγος που αναφέρεται είναι ότι ανέλαβαν την Α΄ τάξη, επειδή **κανένας/μιά άλλος/η συνάδελφος/ισσα δεν ήθελε να την αναλάβει** (11 αναφορές, 68,8%). Φαίνεται ότι για τις γυναίκες θεωρείται σημαντικό να έχουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις με το σύλλογο διδασκόντων, γι' αυτό και δεν αντιδρούν, αλλά υποχωρούν. Μάλιστα, οι γυναίκες που έχουν οργανική θέση στο σχολείο είναι πιο διαλλακτικές από αυτές που δεν έχουν οργανικότητα, όπως προκύπτει από τις συσχετίσεις των μεταβλητών. Πιθανόν, λόγω του ότι είναι

μόνιμες στο σχολείο, ενδιαφέρονται περισσότερο να μη διαταραχθούν οι καλές διαπροσωπικές σχέσεις.

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι συνάδελφοι/ισσες παρακάλεσαν τις εκπαιδευτικούς του δείγματος να αποδεχτούν την Α΄ τάξη (3 αναφορές, 18,7%), οπότε παρατηρείται κι εδώ η υποχώρησή τους, για λόγους διατήρησης του καλού κλίματος.

Η μια μόνο αναφορά (6,25%) στο πρόσωπο του/της Διευθυντή/τριας ως παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση επιλογής της Α΄ τάξης, οδηγεί στην υπόθεση ότι ο/η Διευθυντής/τρια δε συμμετέχει στις σχετικές διαπραγματευτικές διαδικασίες, όπου την πρωτοβουλία έχει κυρίως ο σύλλογος διδασκόντων. Σε αντίθεση, επεμβαίνει και επιβάλλει, όπως είδαμε στη Β΄ θεματική, όταν ίσως δεν υπάρχουν περιθώρια διαπραγμάτευσης.

Από μια εκπαιδευτικό αναφέρεται ότι οι γονείς την παρακάλεσαν να αναλάβει την Α΄ τάξη (6,25%). Η μεμονωμένη αυτή περίπτωση δείχνει ίσως ότι οι γονείς σε πολύ λίγες περιπτώσεις είναι σε θέση να επηρεάσουν τη στάση ενός εκπαιδευτικού.

Συζήτηση των ευρημάτων - Προτάσεις

Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι οι περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί του δείγματος επιλέγουν την Α΄ τάξη, επειδή θεωρούν τον εαυτό τους κατάλληλο και αποτελεσματικό «για να θέσουν τις βάσεις» της μετέπειτα μαθησιακής εξέλιξης και κοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών. Βλέπουμε, επίσης, να αναπαράγεται το στερεότυπο, οι γυναίκες να νομίζουν ότι, λόγω του μητρικού τους ρόλου και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της φύσης τους, ταιριάζουν περισσότερο στις μικρές τάξεις. Εδώ βέβαια γεννάται ο προβληματισμός, μήπως οι γυναίκες εκπαιδευτικοί θεωρούν την Α΄ τάξη ως ένα δικό τους «πεδίο δράσης» και αποτρέπουν, με τη στάση τους, τους άντρες συναδέλφους τους να την επιλέξουν. Μήπως ακόμη αυτές, αποθαρρύνοντας τους άντρες, τους προσανατολίζουν έμμεσα προς την επιλογή των μεγάλων τάξεων, στερώντας τους έτσι την ευκαιρία να αποκτήσουν εμπειρία στην Α΄ τάξη, παράγοντας που, όπως είδαμε, παίζει αποφασιστικό ρόλο και για την επιλογή της. Το γεγονός πάντως ότι τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι άντρες γίνονται νηπιαγωγοί, οδηγεί στη σκέψη ότι μπορεί και οι άντρες εκπαιδευτικοί να είναι εξίσου ικανοί για τη διδασκαλία στις μικρές τάξεις. Η σκέψη αυτή ενισχύεται και από τις απόψεις των 9 αντρών εκπαιδευτικών που διδάσκουν στην Α΄ τάξη στις Περιφέρειές μας (παρότι δεν περιλαμβάνονται στο δείγμα, ερωτήθηκαν κι αυτοί), οι οποίοι πρόβαλαν τους ίδιους λόγους επιλογής με τις γυναίκες, όπως την οικοδόμηση των βασικών αρχών της μάθησης και της συμπεριφοράς και τις καλές διαπροσωπικές σχέσεις που συνάπτουν με τους μικρούς μαθητές.

Επισημαίνουμε ότι ένα ποσοστό γυναικών του δείγματος ανέλαβε την Α΄ τάξη για καθαρά προσωπικούς λόγους, όπως είναι το ωράριο εργασίας και ο μικρός χρόνος προετοιμασίας των μαθημάτων. Πιθανόν, οι αυξημένες οικογενειακές ευθύνες ωθούν ορισμένες εκπαιδευτικούς να διδάξουν στην Α΄ τάξη, όχι με γνώμονα το συμφέρον των μαθητών αλλά για δικό τους όφελος.

Αρκετές εκπαιδευτικοί «πιέζονται» από τους σχολικούς παράγοντες να διδάξουν στην Α΄ τάξη, με τη δικαιολογία της έλλειψης οργανικότητας στο σχολείο, του φύλου τους, των λίγων χρόνων υπηρεσίας. Πιθανή συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι, οι εκπαιδευτικοί, από αντίδραση, να μην είναι αποτελεσματικές στο έργο τους.

Όσες γυναίκες ακολουθούν υποχωρητική τακτική συμβάλλουν ίσως με τον τρόπο τους στη διατήρηση καλού κλίματος μεταξύ των συναδέλφων, το οποίο είναι σημαντικό για την ομαλή λειτουργία του σχολείου, όμως παράλληλα, εφόσον συνειδητά συμβιβάζονται, οφείλουν να ανταποκρίνονται επαρκώς στις απαιτήσεις της Α΄ τάξης και στις ανάγκες των μικρών μαθητών.

Κατά την άποψή μας, η Α΄ τάξη είναι ιδιαίτερα απαιτητική και σημαντική και τα κριτήρια επιλογής της θα πρέπει να καθορίζονται με βάση το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για τα παιδιά. Όσον αφορά στο φύλο των εκπαιδευτικών, άντρες και γυναίκες, εφόσον δέχονται την ίδια εκπαίδευση στις βασικές τους σπουδές, θα πρέπει να είναι έτοιμοι να διδάξουν σε όλες τις τάξεις. Παραδοσιακές αντιλήψεις και στάσεις που θέλουν τις γυναίκες εκπαιδευτικούς καταλληλότερες για μικρές τάξεις δεν έχουν θέση στο σύγχρονο Δημοτικό Σχολείο. Εξάλλου, η επικράτηση τέτοιων αντιλήψεων θεωρούμε ότι είναι επιζήμια τόσο για τους εκπαιδευτικούς, γιατί οδηγούνται σε πιθανή μονομέρεια και επανάληψη όσο και για τους μαθητές, γιατί εμποτίζονται με τις κατεστημένες αντιλήψεις για το ρόλο των αντρών και των γυναικών.

Abstract

This paper deals with the representation of women teachers in the first grade of the Greek Primary School. The observation of the everyday reality in the Educational Regions that we serve as School Advisors led us to the inquiring approach that we present in this paper. The purpose is to investigate the reasons for which lots of women teachers teach in this grade. We used the semi-structured interview as a tool for collecting the data. The sample of the research consists of all the women teachers (65 in number) that teach in the first grade of Primary Schools of our Educational Regions. The results of the research showed that most women teachers (60%) selected the grade in question mainly because they place the bases of learning and behaviour, they develop good interpersonal relationships with the young children and because of their previous experience in the current grade. It was shown that the teaching at this level was imposed to certain of them (21.5%) because they did not have a permanent position in the school and because of their sex. The rest of them (18.5%) accepted to teach in the first grade in order to avoid conflicts with their colleagues.

Σημ. Ο βιβλιογραφικός πίνακας δεν καταχωρήθηκε, επειδή καταγράφονται στις υποσημειώσεις όλες οι βιβλιογραφικές πηγές με τα πλήρη στοιχεία τους.

Πίν. Ι. Κατανομή των Υποκειμένων κατά θεματική κατηγορία

Θεματική κατηγορία	N	Ποσ. (%)
Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη ήταν επιλογή	39	60,0%
Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη επιβλήθηκε	14	21,5%
<i>Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη επιλέχθηκε για διαλλακτικούς λόγους</i>	12	18,5%
Σύνολο	65	100,0%

Πίν. Π. Κατανομή των αναφορών κατά θεματική κατηγορία και υποκατηγορία

Θεματική κατηγορία και υποκατηγορία	Συχν. αναφορώ ν	Ποσ. (%)
<u>A. Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη ήταν επιλογή</u>	<u>94</u>	<u>74,6%</u>
A.1. Διδακτική, μαθησιακή διαδικασία	28	29,8%
A.2. Διαπροσωπικές σχέσεις	23	24,5%
A.3. Προηγούμενη εμπειρία	15	16,0%
A.4. Ωράριο εργασίας	9	9,6%
A.5. «Εύκολα» γνωστικά αντικείμενα	7	7,4%
A.6. Απόκτηση εμπειρίας	7	7,4%
A.7. Για να έχω το παιδί μου στην ίδια τάξη	3	3,2%
A.8. Αναπλήρωση μητρικού ρόλου	2	2,1%
<u>B. Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη επιβλήθηκε</u>	<u>16</u>	<u>12,7%</u>
B.1. Η έλλειψη οργανικότητας στο σχολείο	7	43,7%
B.2. Το φύλο	5	31,3%
B.3. Τα χρόνια υπηρεσίας	2	12,5%
B.4. Διάφοροι λόγοι	2	12,5%
<u>Γ. Η διδασκαλία στην Α΄ τάξη επιλέχθηκε για διαλλακτικούς λόγους</u>	<u>16</u>	<u>12,7%</u>
Γ.1. Κανένας συνάδελφος δεν ήθελε να την αναλάβει	11	68,8%
Γ.2. Οι συνάδελφοι με παρακάλεσαν	3	18,7%
Γ.3. Άλλα πρόσωπα εμπλοκής (Διευθυντής, γονείς)	2	12,5%